

CON STEYNBEK

**SİÇANLAR
VƏ ADAMLAR**

Tərcüməçi:
Vaqif Əlixanlı

qanun nəşriyyatı

JOHN STEINBECK

**OF MICE
AND MEN**

Dünya ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrindən sayılan “Siçanlar və adamlar” povestindəki obrazlar bir parça torpaq həsrəti ilə yaşayan, bu həsrətlə də ömrünü başa vuran kəslər, yazıçının çox yaxından tanıdığı, dərdlərinə şərik olduğu insanlardır. Sonradan dünyada böyük şöhrət qazanmasına baxmayaraq Con Steynbek, elə bil, bu povestdə heç vaxt ondan ayrı düşməyən duyğularını, öz həyatının unudulmaz bir parçası saydığı həmin günləri yazıb.

John Steinbeck OF MICE AND MEN
Con Steynbek SİÇANLAR VƏ ADAMLAR
Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 144 səh.

Ölçü: 120x185 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 10.01.2024

Naşir: Şahbaz Xuduğlu
Tərcüməçi: Vaqif Əlixanlı
Korrektor: İradə Musalı
Texniki redaktor: Lalə Hüseyn
Mətn dizaynı: Rəhilə Şamilqızı
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

© Qanun Nəşriyyatı, 2020; 2021; 2022; 2024

© Bu kitabı ilk dəfə 1937-ci ildə

ABŞ-da Covici, Friede, Inc. nəşr edib.

ISBN 978-9952-26-494-4

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları Qanun Nəşriyyatına məxsusdur.

Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

Soledaddan bir neçə kilometr cənuba Salinas Çayı dağlara lap yaxınlaşır, dağın ətəyinə pənah gətirir. Çay dərin idi, iri nohur yaratmazdan əvvəl günün altında, sapsarı qumsallığın ortası ilə bir xeyli parıldaya-parıldaya axıb gedirdi və ona görə də suyu ilıqdı, bir az da yaşıla çalırdı. Çayın bir sahilində qızılı təpələr birdən-birə Qabilan silsiləsinin möhtəşəm qayalığına sığır, o biri düzəngah sahildəsə – hər yazbaşı üstü pöhrəylə örtülən, aşağı yarpaqlarında qışın nəfəsini saxlayan söyüdlər bitir, bir də öz ləkəli, bozumtul, əyri-üyrü qol-budaqlarını nohurun üstünə sallamış murdarçalar... Ağacların altı qalın, kövrək yarpaq xalısıynan döşənmiş kimi idi; elə kövrək ki, üstüynən kərtənkələ qaçsa, ayağının səsi gələr. Axşamlar koldan çıxan dovşanlar qumun üstündə oturur, gecələrsə qunduzlar nəmli və düppədüz sahil boyunca ora-bura vurnuxurlar, ətrafdakı rançolardan bura gəlib çıxan gen pəncəli itlərin, qaranlıq düşəndən sonra çaya suvata gələn cütdırnaq maralların izi də qumun üstündə qalır.

Söyüd və murdarçaların arasında, yaxın rançolardan bura, nohura çimməyə gələn uşaqların, bir də axşamtərəfi şossedən burulub çayın qırağında gecələmək istəyən avaraların tapdığı cığır görsənir. Yekə, şax murdarçanın dibində bu vaxtacan qalanmış tonqalların külü yığılıb qalıb, yerə yaxın budağınsa üstündə o qədər adam oturub-durub ki, budaq sürtülüb hamarlanıb...

Gündüzün qızmar istisindən sonra axşamtərəfi meh əsdi, yarpaqlar titrəşdi. Kölgələr dağların döşüylə üzüyuxarı süründü. Qumun üstündə fağır-fağır oturan dovşanlar çayın boz daşına oxşayırdı. Sonra şosse tərəfdən addım səsləri eşidildi. Kimsə qurumuş murdarça yarpaqlarını basa-basa gəlirdi. Dovşanlar dinməzcə aradan sovuşdu. Lovğa vağ quşu ağır-ağır havaya qalxıb suyun üstüylə aşağılara uçdu. Bir anlığa hər şey yerindəcə donub qaldı; sonra da cığır-la iki nəfər nohurun tuşundakı talaya çıxdı. Onlardan biri dalda gəlirdi, elə talaya çıxandan sonra da arxada yeridi. İkisi də əyinlərinə kətan şalvar, mis düyməli gödəkcə geyinmişdi. Başlarında əzik-üzük qara şlyapa, çiyinlərində çarpazına bürmələnmiş ədyal... Qabaqdakı kişi bəstəboy, qarayanızdı, görünür, diri-başı da elə o idi; gözündə bir narahatlıq, üzündə bir qətiyyət vardı. Ondakı hər şey gözədəyəndi: gödək, ancaq qüvvətli qollar, ensiz çiyinlər, nazik, sivri bu-

run. Arxasınca düşüb gələn ucaboy yekəpərinə yas-tı sifəti, dalğın, bombuluboş gözləri vardı. Ayı kimi əyripəncə yeriyir, ayaqlarını dalınca ağır-ağır sürüyürdü. Yeriyəndə tərənəmən qolları bədəninə sallayıdı...

İrəlidəki adam talaya çatanda xırpadan elə dayandı ki, dalınca gələn az qalmışdı onun üstünə çıxsın. Qabaqda gedən şlyapasını başından çıxarıb şəhadət barmağıynan dəri tasmanı sildi, tərini yerə çırpaladı. Onun yol yoldaşına bürməli ədylalı qırağa tulazlayıb yerə çökdü, yaşıla çalan suya quylanıb içməyə başladı; içdikcə içir, at kimi finxırırdı. Balacası xoflanmış kimi arxadan ona yaxınlaşdı:

– Allah xatirinə, Lenni, çox içmə.

Lenni öz finxırmağındaydı. Balaca əyilib onun çiyinini silkələdi. Lenni şlyapa qarışıq başını suya soxub çıxardı.

– Yenə naxoşlayarsan ha, dünənki kimi.

Dikəlib oturdu, şlyapasından şoruldayan su göyümtül gödəkcəsini, kürəyini islatdı.

– Ləzzət eləyir, Corc, sən də doyunca iç.

Özündən razı halda gülümsədi.

Corc öz bağlamasını ehmalca açıb yerə qoydu.

– Heç inanmıram ki, buranın suyu içməli olsun. Köpüyü çoxdur.

Lenni yekə əlini suya şappıldadıb, barmaqlarını tərپətdi; suyun üzü damarlarındı, xırda çevrələr genəlib nohurun üzüyə o biri sahilə çatdı və eləcə geri qayıtdı. Lenni gözünü ayırmadan onlara baxırdı:

– Corc, bax bir, gör neynədim!

Corc dizi üstə çökdü, sudan ovucladı. Bir-iki ovuc içəndən sonra üzünü yudu və qumun üstündə dizlərini qucaqlayıb oturdu.

– Tamı pis deyil, – dedi. – Amma burada axan yeri yoxdu. Həmişə çalış axar sudan içəsən, Lenni. Gəl ki, sən susayanda ağına-bozuna baxmırsan.

Ovcunu su ilə doldurub üzünə çırpdı, əliylə alnını, boynunu sildi. Sonra yenə şlyapasını başına qoydu, sudan aralandı, dizlərini qucaqlayıb oturdu.

Corcdan gözünü çəkməyən Lenni onu yamsılayırmış kimi sudan aralandı, eləcə dizlərini qucaqlayıb oturdu. Corca tərəf baxıb arxayın olmaq istədi ki, görsün düz eləyib, ya yox?! Şlyapasını azca gözünün üstünə çəkdi, eynilə Corcda olduğu kimi...

Corcşa üz-gözünü turşudub çaya baxdı. Gündən gözünün ətrafında qırmızı dairələr yaranmışdı.

– Şofer it oğlu bizi çaşdırmasaydı, avtobusnan düz rançoyacan gedərdik. Şossedə düşürdü ki, buradan iki addımlıq yoldu. Bunda neynir... Gör nə vaxtdan gəlirik. Rançonun qabağında saxlamaq istəmədi. Əyləcə basmağa tənbellik eləyir. Həvəsi yoxdu. Dü-

şürtdü bizi ki, buradan əlini uzatsan çatar. Mən bilən dörd mildən çox yol gəlmişik. Özü də bu istidə.

Lenni fağır-fağır onun üzünə baxdı:

– Corc!

– Hə, nədi?

– Hara gedirik, Corc?

Corc əl atıb şlyapasını bir az da gözünün üstünə çəkdi, çevrilib acıqla Lennini süzdü:

– Nə tez yaddan çıxardın? Sənə neçə dəfə deyim?

Ya Rəbbi, insan da bu qədər küt olar?!

Lenni lap astadan qayıtdı:

– Neynim, yadımdan çıxıb da. Çox çalışdım çıxmasın, Corc.

– Yaxşı, yaxşı... Bir də deyim. Onsuz da nə qədər desəm, xeyri yoxdu.

– Neynim, Corc, ha çalışdım yadıma salam, xeyri olmadı. Amma dovşanlar yadımda qalıb.

– Cəhənnəm olsun dovşanlar! Yadında qalana bax! Yaxşı, onda qulaq as, yadımda saxla ki, pərtlik olmasın. Yadındadı Hovard-stritdəki o xarabada oturub qara taxtaya zillənməyimiz?

Lenninin sifətinə bir təbəssüm yayıldı:

– Hə, Corc, əlbəttə yadımdadı... Neynirdik onda? Həə... Yanımızdan qızlar keçirdi... Sən dedin... Dedin ki...

– Tüpürəsən mənim deməyimə. Onu de ki, yadımdadı kontora getməyimiz, orada bizə haqq-hesab kitabçası, bir də avtobus bileti verməkləri?

– Hə, Corc, indi yadıma düşdü, – o, əllərini ciblərinə dürtdü. Sonra da sakitcə dedi: – Corc, mənimki yoxdu, yəqin itirmişəm.

Bunu deyibən məğmun halda büzüşdü.

– Ay sarsaq, səndə heç olmayıb da. İkisi də mən-dədi, bax burada. Yox, bir o qalmışdı verim itirəsən?

Lenni rahatca nəfəs alıb, dişlərini ağartdı:

– Elə bilirdim bu cibimdədi.

Əlini təzədən cibinə apardı.

Corc şübhəylə ona nəzər yetirdi:

– Cibindəki nədi?

– Cibimdəki... heç nə.

– Bilirəm, cibində heç nə yoxdu. Ovcundadı. Nədi o?

– Doğrudan heç nə, Corc.

– Əlindəkini görüm...

Lenni yumulu ovcunu gizlətdi:

– Elə-belə siçandı, Corc.

– Siçan? Diridi?

– Yox, ölüb, Corc. Mən öldürməmişəm. And olsun, ölüsünü tapmışam.

– Ver bura! – deyə Corc çımxırdı.

– Qoy məndə qalsın, Corc.

– Dedim ki, ver bura!

Lenni ovcunu könülsüz araladı, Corc siçanı ondan alıb, nohurun üstündən çayın o biri tərəfindəki kolluğa tulazladı.

– Ölmüş siçan nəyinə lazımdı sənin?
– Bayaq gələndə sığallayırdım.
– Mənimlə yol gedəndə bunu tərgit... Nə isə... Ya-
dında qaldı gedən yerimiz?

Lenni çaşqınlıq içində başını dizinə dayadı:

– Yenə yadımdan çıxdı.

– Mənim günümə bax da... Yaxşı, onda eşit. Şi-
maldan, haradan gəlmişiksə, orada necədisə, burada
da – rançoda o cür işləyəcəyik.

– Şimalda?

– Uiddə.

– Hə, hə. Yadımdadı, Uiddə.

– Getdiyimiz ranço oradadı, buradan bir mil o
yana. Ora çatıb sahibkarı taparıq... Gör nə deyirəm.
Hesab kitabçalarımızı ona verəndə sən ağzını açma.
Bir söz deməyəsən ha. Ağıldan kəm olmağın bilsə, bizi
işə götürməz. Səni danışırdırmazdan əvvəl işləməyini
görsə, onda çaldıq. Başa düşdün?

– Düşdüm, Corc, düşdüm.

– Eləsə, de görüm, biz sahibin yanına çatandan
sonra sən neynəməlisən?

– Mən ... mən, – Lenni fikrə getdi. – Hə, bir söz
deməyəm, susam gərək.

– Afərin. Çox yaxşı. Bunu üç dəfə təkrar elə ki,
yadında möhkəm qalsın.

– Susmalıyam. Susmalıyam. Susmalıyam.

– Yaxşı, bax ha, Uiddə olan kimi həngamə açma.

Lenninin sifətində çaşqınlıq yarandı:

– Uiddə olan kimi?

– O da yadımdan çıxıb? Yaxşı, oldu keçdi... Səni bilmək olmaz, yenə o hoqqadan çıxararsan.

Birdən Lenni elə bil nəyisə xatırladı.

– Bizi Uiddən qovdular, – bunu birnəfəsə dedi.

– Qovdular yox ey, özümüz qaçdıq. Yaxşı ki, tapmadılar, çıxdıq aradan!

Lenni ləzzətlə irişdi:

– Görürsən, yadımda qalıb.

Corc üzüquyulu uzandı, əllərini başının üstündə daraqladı. Lenni də eynilə onun kimi elədi, sonra başını qaldırıb baxdı ki, düz eləyib, ya yox.

– İlahi, səndən heç bir xeyir görmədim. Lenni, əgər sən boynumdan asılmasaydın, heç dərdim olmazdı. Kefnən yaşayardım. Qıznan gəzərdim özümçün.

Lenni bir müddət dinmədi, sonra fağırçasına diləndi:

– Biz rançoda işləməyə gedirik, Corc.

– Deyəsən, yadında qalıb. Biz burada gecələsək yaxşıdı. Bilirəm nə deyirəm. Gecəni burada yataq.

Toran qovuşmaqdaydı. Vadi kölgəyə qərq olmuşdu, günəş təkə Qabilan dağının başından öz saçaqlarını yığmamışdı. Su ilanı başını xırda periskop kimi nohurdan qovzayıb keçdi. Suyun axını qamışları

tərpətdi. Haradasa uzaqdan, şosseyə yaxın yerdən kişi səsi gəldi və başqa bir səs də ona hay verdi. Qəfildən qalxıb, o dəqiqə də yatan yüngül mehin təsirindən murdarçanın budaqları tərپəşdi.

– Corc, bəlkə özümüzü şama çatdıraq? Rançoda yemək verirlər axı?!

Corc böyrü üstə çevrildi:

– Sənin üçün nə fərqi?! Mənim bura xoşuma gəlir. İşə sabahdan başlayırıq. Gördüm, ora taxıldöyənələr gətirildi. Dolu kisələr əhədimizi kəsəcək. Amma bu gecəni istəyirəm burada qalım, göylərə tamaşa eləyim. Kefim belə istəyir.

Lenni yerində dirsəklənib Corca baxdı:

– İndi yeməyə bir şeyimiz yoxdu?

– Sən çır-çırpı yığsan, olar. Torbamda üç dənə paxla konservim var. Ocaq qalarır. Sən çır-çırpını bir yerə yığ, kibrit verərəm sənə. Paxlanı qızdırıb yeyərik.

– Mən paxlanı istiotlu pomidornan xoşlayıram, Corc.

– İndi tomatı səninçün haradan tapım? Get odun yığ. Bir az əlli tərپən, hava qaralır.

Lenni yöndəmsiz halda ayağa qalxdı, sonra da kolların arasında gözdən itdi. Corc yenə uzanmışdı, astadan fit çalırdı.

Lenni gedən səmtdən ciyilti eşidildi. Corc fitinə ara verib qulaq kəsildi.

– Ağılseyrək! – deyib öz fitinə davam elədi.

Çox çəkmədi, Lenni kolların arasından çıxdı. Əlində bircə söyüd ləçəsi tutmuşdu. Corc durub oturdu. Sərt səslə dedi:

– Bura bax, o siçanı mənə ver!

Lenni özünü o yerə qoymadı:

– Nə siçanı, Corc? Məndə siçan-zad yoxdu.

Corc əlini irəli uzatdı:

– Ver dedim! Mənə kələk gəlmə!

Lenni çarəsiz halda ayağını geri qoydu, yazıq-yazıq çevrilib kolluğa nəzər saldı, guya ki, qaçacaqmış.

– Sən o siçanı mənə verəcəksən, ya yox? Bəlkə sənin aşının duzunu verim, hə?

– İstədiyini nədi, Corc?

– Yaxşı bilirsən nədi! Siçanı görüm!

Lenni könülsüz halda əlini cibinə apardı. Səsi titrədi:

– Yəni məndə qalsa olmaz? Heç kiminki deyil. Oğurlamamışam ki?! Yoldan tapmışam.

Corc yenə əlini israrla irəli uzatdı. Lenni uzağa atılmış çubuğu öz sahibinə qaytaran tula kimi yaxına gəldi, geri çəkildi, sonra yenə yaxınlaşdı. Corc çırıq çalib onu çağırırdı və Lenni siçanı onun ovcuna qoymağa məcbur oldu.

– Mən pis iş tutmamışam ki, Corc. Tumarlayırdım. Nəyimə lazım... Corc, istəyirsən tulla getsin.